

**Законодавче регулювання захисту прав громадян у сфері публічного
адміністрування: національний і міжнародний аспект**

Зуй Валентина Василівна

кандидатка юридичних наук з адміністративного права, доцентка, доцентка кафедри адміністративного права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 61024, м. Харків, Україна, вул. Пушкінська 77, <https://orcid.org/0000-0002-7856-5066>

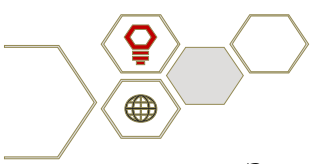
Рябченко Ярослава Степанівна

кандидатка юридичних наук з адміністративного права, доцентка, доцентка кафедри адміністративного права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 61024, м. Харків, Україна, вул. Пушкінська 77, <https://orcid.org/0000-0002-3132-3799>

Прийнято: 19.10.2024|Опубліковано: 29.10.2024

Анотація. В статті проаналізовано теоретичні та прикладні аспекти нормативно-правового регулювання щодо захисту прав громадян у сфері публічного адміністрування. Розглянуто окремі аспекти національного законодавства та законодавство країн-членів Європейського Союзу.

Мета дослідити категорію «захист» прав громадян у сфері публічного адміністрування та законодавче регулювання захисту відповідних прав громадян на національному рівні, порівняти з міжнародним законодавством, яке регулює окреслену сферу та запропонувати шляхи гармонізації національного законодавства України до міжнародних стандартів.

Зокрема, звернено увагу, на те, що в умовах дії режиму воєнного стану Уповноважений Верховної Ради України з прав людини продовжує роботу, спрямовану на захист прав громадян. Щорічна доповідь окреслює основні виклики та тенденції у сфері захисту прав людини, які постають перед інститутом Уповноваженого в умовах режиму воєнного стану.

Зазначено, що гармонізація національного законодавства України до міжнародних аспектів є однією з передумов забезпечення економічної інтеграції та політичної асоціації України з європейськими країнами.

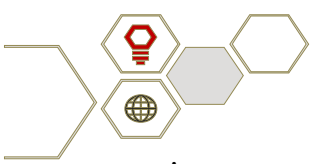
Дослідження ґрунтується на використанні методу порівняльного аналізу для дослідження національного законодавства та міжнародного законодавства щодо захисту прав громадян у сфері публічного адміністрування. Крім цього, використано метод контент-аналізу для вивчення впливу міжнародних аспектів на реформування в Україні. За допомогою системного методу визначено проблемні питання та запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правової бази.

Невирішеними є питання щодо незначних строків, встановлених законодавством для приведення інших нормативно-правових актів у відповідність до вимог законодавства; часті зміни законодавства, що регулюють права громадян у сфері публічного адміністрування; необхідність прийняття підзаконних актів на виконання відповідних положень законів; дія режиму воєнного стану, що не сприяє реформуванню законодавства.

Перспективи подальших досліджень передбачають удосконалення національного законодавства України та його адаптацію з законодавством країн-членів Європейського Союзу щодо захисту прав громадян у сфері публічного адміністрування.

Результати дослідження можуть бути корисними для юристів, студентів та будь-яких інших осіб, які цікавляться питаннями адміністративного права.

Висновки дослідження зосереджено на тому що: категорія «захист» прав громадян включає механізм охорони і безпосередньо сам захист; однією з основоположних умов ефективного функціонування будь-якої сфери суспільних

відносин є її належне нормативно-правове забезпечення, яке здійснюється на основі норм чинного національного законодавства; на сьогоднішній день реалізація правозахисної функції держави у сфері публічного адміністрування щодо регулювання захисту прав громадян закладає правові засади для взаємовідносин приватних осіб із органами виконавчої влади під захисту прав громадян.

Ключові слова: законодавство, національне законодавство, міжнародне законодавство, гармонізація, адаптація, права і свободи особи, механізм охорони.

Legislative regulation of the protection of citizens' rights in the field of public administration: national and international aspects

Zuy Valentina Vasulivna

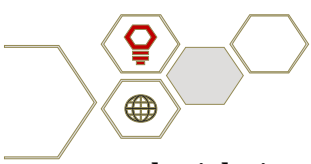
candidate of legal sciences, associate professor of the Department of Administrative Law, National University of Law named after Yaroslav the Wise, 61024, Kharkiv, Ukraine, st. Pushkinska 77, <https://orcid.org/0000-0002-7856-5066>

Ryabchenko Yaroslava Stepanivna

candidate of legal sciences, associate professor of the Department of Administrative Law, National University of Law named after Yaroslav the Wise, 61024, Kharkiv, Ukraine, st. Pushkinska 77, <https://orcid.org/0000-0002-3132-3799>

Abstract. The article analyzes the theoretical and applied aspects of legal and regulatory framework for the protection of citizens' rights in the field of public administration. Certain aspects of national legislation and legislation of the European Union member states are considered.

The purpose of the article is to study the category of “protection” of citizens' rights in the field of public administration and the legislative regulation of protection of the relevant citizens' rights at the national level, to compare it with the international

legislation regulating this area and to suggest ways to harmonize Ukraine's national legislation with international standards.

In particular, attention is drawn to the fact that under the martial law regime, the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights continues to work to protect the rights of citizens. The annual report outlines the main challenges and trends in the field of human rights protection faced by the Ombudsperson's institution under martial law.

It is noted that the harmonization of Ukraine's national legislation with international aspects is one of the prerequisites for ensuring economic integration and political association of Ukraine with European countries.

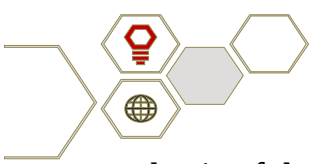
The study is based on the use of the comparative analysis method to study national legislation and international legislation on the protection of citizens' rights in the field of public administration. In addition, the method of content analysis was used to study the impact of international aspects on reforms in Ukraine. Using the systematic method, the author identifies problematic issues and suggests ways to improve the legal framework.

Unresolved issues include the short timeframe established by law for bringing other legal acts into compliance with the requirements of the law; frequent changes in the legislation governing the rights of citizens in the field of public administration; the need to adopt bylaws to implement the relevant provisions of the law; and the martial law regime, which does not facilitate legislative reform.

Prospects for further research include improvement of the national legislation of Ukraine and its adaptation to the legislation of the European Union Member States on the protection of citizens' rights in the field of public administration.

The results of the study may be useful for lawyers, students and any other persons interested in administrative law.

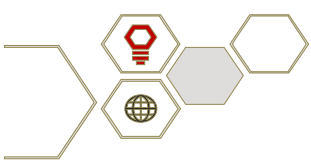
The conclusions of the study are focused on the fact that: the category "protection" of citizens' rights includes the protection mechanism and the protection itself; one of the fundamental conditions for the effective functioning of any sphere of social relations is its proper regulatory and legal support, which is carried out on the

basis of the norms of the current national legislation; to date, the implementation of the human rights function of the state in the field of public administration regarding the regulation of the protection of citizens' rights lays the legal foundations for the relationship of private individuals with the bodies of executive power to protect the rights of citizens.

Keywords: legislation, national legislation, international legislation, harmonization, adaptation, individual rights and freedoms, protection mechanism.

Постановка проблеми. Однією з умов ефективного функціонування будь-якої сфери суспільних відносин є її належне законодавче регулювання, що здійснюється на основі норм чинного законодавства. У своїй сукупності такі норми утворюють правові засади функціонування відповідної суспільної інституції. Лаконічним, виглядає підхід щодо визначення сутності норм адміністративного права, який був запропонований Н. С. Андрійченко. На думку вченої, норми адміністративного права – це загальнообов’язкові правила поведінки, які формально визначені в ряді законодавчих актів та які конкретизуються шляхом індивідуалізації прав та обов’язків суб’єктів адміністративних правовідносин. Формальна визначеність передбачає закріплення цих норм як правил поведінки в актах законодавства та їх систематизацію [1, с. 7]. Так, оцінюючи стан законодавчого регулювання прав людини та громадянина, в цілому, можна зазначити, що при впливі несприятливих факторів на міжнародному і внутрішньому рівнях, що загострилися у 2020 року, у зв’язку з пандемією коронавірусу в світі відбулося зниження рівня захищеності прав громадян та недостатній рівень законодавчого врегулювання спорів між громадянами та органами виконавчої влади. Зокрема, на доповіді Уповноваженої з прав людини було звернуто увагу на тому, що у 2020 році надійшло 48 405 повідомлень про порушення прав людини, що більше, ніж на 40% порівняно із 2019 роком. Звернемо увагу, що повідомлення стосувалися порушень громадянських і політичних прав - 50,3%; економічних, соціальних і культурних прав - 22,1%. Також, Уповноважена зазначила, що з

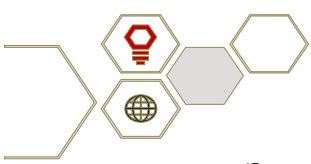
початком пандемії коронавірусу та карантинних заходів з квітня 2020 року щомісячна кількість повідомлень про порушення прав людини почала зростати порівняно із аналогічними періодами 2019 року: у травні кількість повідомлень зросла на 30%, у червні – на 75%, у липні- на 97%. У подальшому до кінця року щомісячна кількість повідомлень була більшою в середньому на 60%. [2].

Потім вісім років спроб демократичного світу умиротворити агресора Російська Федерація, який сприйняв за слабкість та розпочав широкомасштабне вторгнення. Події лютого 2022 року в Україні стали фактором глобальних потрясінь і викликів не тільки для нашої країни, але й для всього людства. Постріли, які пролунали в Києві вже в перший день нападу, мали відлуння на всіх континентах. Поставивши під сумнів саме існування української держави, заперечуючи її незалежність та суверенітет, Російська Федерація порушила засадничі принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй [3] та підважила всю систему міжнародної безпеки та міжнародного права.

За інформацією на офіційному сайті, на розгляд у ЄСПЛ чекають понад 16 тисяч справ проти Росії [4], серед них майже 3 700 індивідуальних позовів, які пов'язані з подіями у Криму та військовими діями на сході України, а також масштабні міждержавні позови з України проти Росії [5, 6].

В умовах дії режиму воєнного стану Уповноважений Верховної Ради України з прав людини продовжує роботу, спрямовану на захист прав громадян. Щорічна доповідь окреслює основні виклики та тенденції у сфері захисту прав людини, які постають перед інститутом Уповноваженого в умовах режиму воєнного стану. Спільно зі спеціальними доповідями Уповноваженого, вона формує загальне бачення держави в сфері проблемних питань, пов'язаних із порушенням прав людини та зусиль, спрямованих на їх захист.

Права людини стали першою жертвою і основною мішенню у цій війні, що спричинило суттєві зміни в роботі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Протягом 2022 року до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло 42 485 звернень, з них 562 колективні звернення від 7 779 осіб та 41 923 індивідуальні звернення [7].

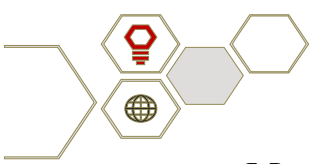

З приводу наведеного зазначимо, що основним гарантом правового регулювання захисту прав громадян виступає держава, а саме система органів виконавчої влади, яка шляхом утвердження прав людини на законодавчому рівні, створення дієвих механізмів їх реалізації та захисту, розв'язання системних проблем у зазначеній сфері, сприяє розвитку та забезпечення реалізації захисту прав, у тому числі у сфері публічного адміністрування. Тому, актуальним і є дослідження законодавчого регулювання захисту прав громадян у сфері публічного адміністрування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на актуальність зазначеної теми, у юридичній науці уточнення понятійно-категоріального апарату, що використовується в даному дослідженні, наприклад, поняття «захист» прав приділяється недостатньо уваги. Так, уваги потребують праці Т.С. Кисельової [8, с. 52], Г.В. Єрмоєнко [9, с. 9], Є.Р. Бершеди [10] та інших.

Додамо, що враховуючи галузі соціального та правового захисту, професор П.П. Глущенко ділить їх на види та форми. До видів «соціально-правового захисту» належать: сприяння у забезпеченні реалізації конституційних прав, свобод та інтересів; своєчасне застосування відповідних заходів для відновлення порушених прав і свобод. В свою чергу, правовий механізм, на думку професора Мордовцева О.С., включає заходи, спрямовані на роз'яснення сенсу, мети та змісту відповідних нормативних актів та правової політики [11, с. 86]. Ця діяльність включає створення правової бази, що відповідає принципам та нормам міжнародного права, суворе та неухильне дотримання правових положень з усіх питань правових відносин та, як результат цієї діяльності, здійснення захисту та забезпечення прав, свобод та законних прав та інтересів. Права людини мають цінність лише у тому випадку, якщо їх можна реалізувати, де процес включає реалізацію положень всієї системи правових норм.

Ці роботи складають наукову базу для подальшого дослідження зазначеної проблеми і фактично започатковують наукову дискусію щодо перспектив удосконалення захисту прав громадян у сфері публічного адміністрування.

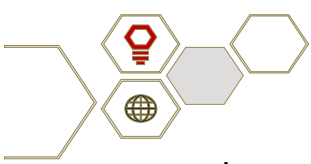
Метою статті є дослідження та аналіз аспектів національного та міжнародного законодавства щодо захисту прав громадян у сфері публічного адміністрування.

Завдання дослідження:

- проаналізувати національне законодавство та міжнародне законодавство щодо захисту прав громадян;
- вивчити проблеми та прогалини національного законодавства щодо понятійного апарату і нормативного регулювання захисту прав громадян у публічному адмініструванні та знайти шляхи гармонізації з урахуванням міжнародних аспектів;
- проаналізувати вплив міжнародних аспектів та адаптувати національне законодавство як країни-члена до Європейського союзу.

Виклад основного матеріалу. Відправною точкою вирішення постановленої наукової мети вважаємо за необхідне обрати уточнення понятійно-категоріального апарату, що використовується в даному дослідженні. Так, власне категорія «захист» прав громадянина від протиправного втручання або обмеження включає механізм охорони і безпосередньо сам захист. До складу адміністративного механізму охорони та захисту прав і свобод входять: права, свободи, обов'язки як соціально-правове явище; система адміністративно-правових засобів захисту прав і свобод, встановлених державою та міжнародними договорами.

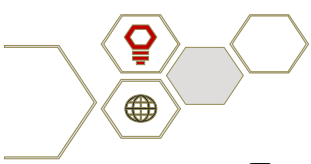
Права - це правові обмеження допустимої поведінки, можливостей та вимог в економічній, соціальній, політичній та культурній сферах. У системі державних органів конкретні завдання щодо захисту прав і свобод людини та громадянина мають вирішувати суди, представницькі органи, органи виконавчої влади, інститут Президента, прокуратура, уповноважений з прав людини [12]. Так, під захистом прав людини розуміється законна діяльність державних органів, їх посадових осіб, громадських організацій та громадян, спрямована на створення оптимальних умов реальної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Реалізація прав можлива лише за допомогою використання

дозвільних норм і виявляється у добровільних активних діях громадян щодо реалізації прав, закріплених у нормі права, вільному виборі можливостей та порядку їх використання.

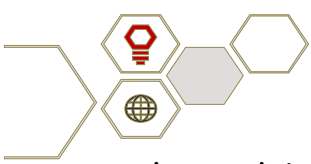
Визначення сутності, а також окремих правових засад діяльності органів виконавчої влади в сфері публічного адміністрування, зокрема, розподіл на певні групи законодавчих актів щодо захисту прав громадян, має першорядне значення з огляду на декілька аспектів. По-перше, це дозволить визначити обсяг і рівні нормативно-правової регламентації досліджуваної сфери суспільних відносин і відповідно проаналізувати положення провідних нормативно-правових актів у цій сфері. По-друге, проведений аналіз дозволить виявити недоліки та прогалини нормативної регламентації даної сфери суспільних відносин і відповідно виробити дієві шляхи покращення такої регламентації.

Так, розпочати такий аналіз слід з положень акта найвищої юридичної сили або ж Основного Закону України – Конституції України від 28 червня 1996 року [13]. Відповідно до ч. 1 ст. 64 Конституції України встановлено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Обмеження прав і свобод можуть бути загальними, тобто пов'язаними з реалізацією всіх прав і свобод, і специфічними, тобто такими, що належать до прав і свобод особи. Наприклад, згідно зі ст. 23 Конституції України передбачено загальне обмеження, згідно з яким кожен має право на вільний розвиток своєї особистості за умови, що не порушуються права і свободи інших, та несе відповідальність перед суспільством, у якому забезпечується вільний і всебічний розвиток його особистості. Крім того, положення Конституції України часто передбачають можливість тимчасового обмеження прав і свобод у воєнному чи надзвичайному стані. Так, відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27-29, 40, 47, 51, 52, 55-63 Конституції України, не можуть бути обмежені.

Додамо, що після основного закону важливим у дослідженні актів щодо законодавчого регулювання захисту прав громадян виступає Конвенція про захист правами людини і основних свобод 1950 р. Поруч із прийняттям правових актів створено міжнародні організації, які виконують завдання захисту прав і свобод людини. Провідні позиції серед них відведено Європейському суду з прав людини, Раді ООН з прав людини та Верховному комісару ООН з прав людини. Також, важливими є міжнародні договори України, які визначають загальноправові засади координації діяльності органів виконавчої влади, наприклад: Загальна декларація з прав людини від 10 грудня 1948 року [14]; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [15]; тощо. Додамо, що нормативно-правові акти, на рівні яких закріплено правові засади координації діяльності органів виконавчої влади, представлені рядом законів України. Так, Законом України від 18 березня 2004 року було затверджено Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, яка визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. При цьому, як вказано в преамбулі вищенаведеного нормативно-правового акта, метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики [16].

Взагалі, для державної політики у галузі прав людини, відповідно до Розділу I Постанови Верховної Ради України «Про Засади державної політики України в галузі прав людини» передбачені такі принципи: визнання прав і основних свобод людини і громадянина такими, що дані людині від народження

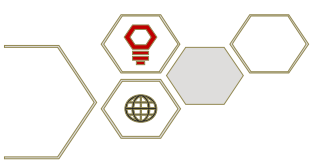

і є невід'ємними; забезпечення верховенства прав і основних свобод людини у відносинах з державою; забезпечення рівності всіх людей перед законом і судом; визнання верховенства права, за яким проголошення і реалізація прав і основних свобод людини і громадянина засновано лише на законі; недопущення звуження змісту та обсягу проголошених Конституцією України прав і основних свобод людини і громадянина; визнання презумпції особистої свободи людини відповідно до принципу, згідно з яким дозволено все, крім того, що прямо забороняється законом; визнання обмеженості свободи держави, її органів і посадових осіб відповідно до принципу, згідно з яким дозволено лише те, що прямо передбачається законом [17].

Говорячи про наступну групу нормативно-правових актів, на рівні яких здійснюється регулювання захисту прав громадян, то на сьогоднішній день актуальною є Національна стратегія у сфері захисту прав людини, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, згідно з якою забезпечення пріоритетності прав і свобод людини як визначального чинника у процесі формування та реалізації державної політики, здійснення повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, ведення господарської діяльності виступає головною метою даного акту [18].

З метою належного рівня реалізації Національної стратегії Кабінетом Міністрів України прийнято Розпорядження «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021—2023 роки» від 23 червня 2021 р. № 756-р [19], яким передбачено основні пріоритети, які мають бути враховані при формуванні державної політики, а також конкретні заходи, яких необхідно вжити щодо забезпечення належного рівня прав людини.

Не менш важливим документом щодо регулювання захисту прав громадян є Указ Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки» від 27 вересня 2021 № 487/2021, в якій окреслено, що у вказаний період державна політика враховує, зокрема, пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права,

прозорості, відкритості й відповідальності органів влади та громадянського суспільства [20].

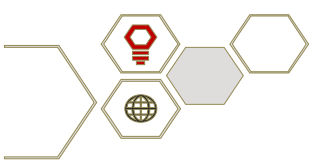
Аналізуючи документи, що сконцентрували у собі ключові напрями державної політики з питань законодавчого регулювання захисту прав громадян та реформування державних і суспільних сфер у нашій країні, слід додати також Стратегію сталого розвитку «Україна-2020», схвалена указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [21], метою якої є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі, зокрема шляхом належного рівня забезпечення і гарантування основних прав і свобод людини та механізмів його реалізації [22].

Висновки. На підставі викладеного, можна зробити наступні висновки:

- категорія «захист» прав громадян включає механізм охорони і безпосередньо сам захист. В свою чергу, адміністративний механізм охорони та захисту - це система правових засобів та методів, спрямованих на реалізацію та забезпечення суб'єктивних прав і свобод людини та громадянина. Удосконалення даного механізму на сьогодні потребує внесення змін до законодавства України і безпосередньо його адаптація до міжнародних стандартів. Нами пропонується ухвалити нову Стратегію сталого розвитку «Україна-2025» для гармонізації законодавства України з законодавством Європейського союзу;

- під захистом прав людини розуміється законна діяльність державних органів, їх посадових осіб, громадських організацій та громадян, спрямована на створення оптимальних умов реальної реалізації прав громадян. Вбачається подальшу реалізацію Указу Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки» від 27 вересня 2021 № 487/202, оскільки впровадження режиму воєнного стану не сприяє реформуванню законодавства.

- нами наголошено, що однією з основоположних умов ефективного функціонування будь-якої сфери суспільних відносин є її належне нормативно-правове забезпечення, що здійснюється на основі норм чинного національного

законодавства. У своїй сукупності такі норми утворюють правові засади функціонування відповідної суспільної інституції;

- на сьогоднішній день реалізація правозахисної функції держави у сфері публічного адміністрування щодо регулювання захисту прав громадян закладає правові засади для взаємовідносин приватних осіб із органами виконавчої влади під захисту прав громадян, а також визначає порядок реалізації останніми правозахисної функції держави.

Список використаних джерел

1. Андрійченко Н. С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України : автореф. дис. д-ра філософії : спец. 081. Суми, 2020. 234 с.

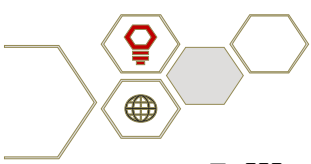
2. Щорічна доповідь за 2020 рік Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. URL: https://psjust.gov.ua/post_news/щорічна-доповідь-за-2020-рік-уповноважен/

3. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

4. Refugees from Ukraine. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

5. PENDING APPLICATIONS ALLOCATED TO A JUDICIAL FORMATION. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_pending_2023_BIL.pdf

6. Справа, пов'язана з окупацією Кримського півострова Росією у 2014 році; Справа про порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, до якої включено скаргу про збиття малайзійського літака рейсу МН17, яку подавали Україна та Нідерланди; Справа про порушення прав українських політв'язнів; Справа про захоплення українських моряків у Керченській протоці у 2018 році. Справа про злочини, вчинені російськими військовими в Україні під час повномасштабного вторгнення. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/vstup?tmpl=component&format=pdf>

7. Щорічна доповідь за 2022 рік Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/vstup?tmpl=component&format=pdf>

8. Кисельова Т.С. Підвідомчість Міжнародному комерційному арбітражу спорів за участю держави. *Право України*. №8, 2006, С. 52-56.

9. Єрьоменко Г. В. Цивільно-правові засоби захисту прав осіб від неправомірних актів органів влади і управління: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Українська юридична академія. Х., 1994. 24 с.

10. Бершеда Є. Р. Перспективи застосування медіації при вирішенні податкових спорів в Україні. URL: <http://instzak.rada.gov.ua/instzak/.../document>.

11. Державна політика: підручник. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ: НАДУ, 2014. 448 с.

12. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 26.03.2021 № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>.

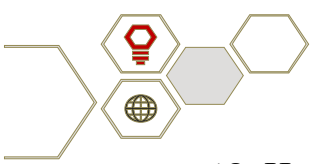
13. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

14. Загальна декларація з прав людини: міжнародний документ від 10.12.1948. *Урядовий кур'єр*. 2008. № 232.

15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2013. № 6.

16. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.

17. Про Засади державної політики України в галузі прав людини: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1999 № 757-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-14#Text>

18. Національна стратегія у сфері захисту прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>

19. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України від 27 вересня 2021 № 487/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>

20. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021—2023 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 № 756. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-dij-z-realizaciyi-nacionalnoyi-strategiyi-u-sferi-prav-lyudini-na-20212023-roki-i230621-756>

21. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

22. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>